

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 80 ว่า “รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม” โดยระบุไว้ในข้อ (6) ให้ส่งเสริมสนับสนุนความรู้รักษาสามัคคีและการเรียนรู้ ปุจฉาจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มาตราที่ 23 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาเน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการตามความเหมาะสม ในแต่ละระดับการศึกษา นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้จัดทำสาระของหลักสูตรเองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 มุ่งเน้นการปฏิรูปหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างเต็มที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 33)

นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้มีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีตัวบ่งชี้ที่ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็ระบุว่า สถานศึกษาต้องมีหลักสูตรที่เหมาะสม กับผู้เรียนและท้องถิ่น ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนอง ความถนัดและความสามารถของผู้เรียนและมีการนำแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จึงก่อให้เกิดการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 - 2557) โดยปรับปรุงส่วนนโยบายและเป้าหมาย การดำเนินงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ให้พัฒนาคนอย่างรอบด้าน สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และ

พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาสังคม คุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 3)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น ซึ่ง กรมวิชาการ (2542 : 2) กำหนดให้มีการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รู้จัก เข้าใจท้องถิ่น เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการ การศึกษา ตามหลักสูตรอย่างแท้จริง ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (2543 : 230) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิแก่คนไทย เป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับ สังคมไทยมาโดยตลอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญสำหรับสังคมไทย จึงจำเป็นต้องมี การนำไปใช้ และถ่ายทอดสืบต่อไป เพื่อไม่ให้สูญหายจากวิถีชีวิตคนไทย กระบวนการที่จะทำ ให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นฟื้นคืนชีพมาในชีวิตชีวาอีกครั้งคือกระบวนการศึกษา

หากพิจารณาถึงสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning-Based Society) หรือในยุคปฏิรูปการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนให้กับเยาวชนไทยให้สามารถ สร้างสรรค์ความรู้ทางปัญญาของตนได้ ผู้เรียนต้องได้รับการฝึกทักษะกระบวนการเรียนรู้ ที่สำคัญ ๆ ไม่มีกฎตายตัวว่า ต้องใช้กฎหรือขั้นตอนสำเร็จรูปแบบใดโดยเฉพาะ แต่มีแนวทาง ได้หลากหลาย โดยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่ควรนำมาจัดการเรียนรู้ ได้แก่ กระบวนการคิด อย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสร้างเจตคติ กระบวนการสร้างค่านิยม และกระบวนการจัดการ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนให้กับ เยาวชนไทย ให้สามารถสร้างสรรค์ความรู้ทางปัญญาของตนได้ เนื่องจากผู้เรียนได้รับการฝึก ทักษะกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ๆ มีแนวคิดหลัก (Main Concept) คือ การจัดการเรียนรู้ ให้ครบองค์รวมของการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝน จนเกิดทักษะการทำงาน และดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล กลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ (ชุดิมา เกิดน้อย. 2553 : 1)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยที่ผ่านมา จะพบว่าการพัฒนากระบวนการ จัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่นนั้น ทุกภาคส่วนได้ตระหนักและให้ ความสำคัญ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ใน 2 วิธีการ คือ ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ดังแนวคิดของ รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 92-93) พรชัย ภาพันธ์ (2545 : 10) ภัทรวดี อุดมมนกุล (2545 : 75) สมหมาย สว่างวัฒนารักษ์ (2546 : 54) เป็นต้น และที่สำคัญการจัดกระบวนการ

เรียนรู้ ต้องยึดหลักที่ว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด และผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ผู้วิจัย จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2542 : 4) ที่กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 1) มุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียน 2) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้คิดเอง ได้ทำเอง และได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 4) ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และ 5) ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอนการสร้างคุณลักษณะให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนและผู้เรียนได้นำความรู้และประสบการณ์ ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

แต่จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น พบว่า ทุกภาคส่วนต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน แต่ในทางปฏิบัติพบว่ายังประสบปัญหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังตัวอย่างงานวิจัยที่ได้ประมวลย้อนหลังประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมาก็พบว่า ปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัญหาหลัก ทั้งจากครูผู้สอน นักเรียน และประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาสำคัญคือการขาดวัสดุและสื่อการสอน ดังเช่นงานวิจัย สุดใจ อ่อนฤชา (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียน การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญ บุคลากรไม่มีความสามารถ ชุมชน หรือผู้ปกครองนักเรียนไม่ให้ความสำคัญ มีปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการควบคุม ดูแลกำกับและนิเทศ สามารถ รอดสำราญ (2546 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน พบว่า ประสบปัญหาด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดการและด้านบุคลากร นอกจากนี้งานวิจัยของ บังอร ฝ่ายสัจจา (2546 : 146 - 150) ที่ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดการเรียนการสอน พบว่า ประสบปัญหาด้านการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรม ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นบุคคล ไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ และด้านการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการศึกษา สมปอง รินทอง (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพปัญหา การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมยังมีข้อขัดข้อง และอุปสรรคในการใช้ทุกด้าน จนถึงงานวิจัยของ นุชลี คล้ายวันเพ็ญ (2553 : 143) พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

จากการประมวลงานวิจัยดังกล่าวมาข้างต้นจึงพบว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัญหาของทุกพื้นที่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีปัญหาที่คล้ายกันคือ ปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ที่ครูขาดทักษะการสร้างสรรคกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหานั้นนอกเหนือจากการควบคุมหรือเป็นตัวแปรภายนอกของสถานศึกษา นั่นก็คือ ปัญหาด้านการขาดทักษะการถ่ายทอด หรือไม่มีเวลาว่างเพียงพอของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนครูขาดทักษะในการผลิตสื่อที่แก้ไขปัญหามวลประมาณหรือขาดวัสดุและสื่อการสอน และที่สำคัญครูขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่จะแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมของนักเรียน

ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยกระบวนการที่เหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันย่อมต้องมีการจัดกิจกรรมและผลิตสื่อที่แตกต่างกันไป เมื่อศึกษาบริบทของชุมชนโรงเรียนบ้านเขวา “รัฐประชาวิทยากร” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ซึ่งเป็นชุมชนเมือง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ประสบปัญหาไม่แตกต่างกันกับผลการวิจัยดังกล่าว ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ส่งผลให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ไม่ตอบสนองตรงตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มาตราที่ 23 ที่กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษา เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการตามความเหมาะสม ในแต่ละระดับการศึกษา มาตราที่ 24 การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ได้อย่างสัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 33)

จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว ต้องการให้ผู้สอน มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถือเป็นหัวใจของการปฏิบัติงานในโรงเรียน นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้รับประสบการณ์และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ ประกอบกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน สภาพสังคม เศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การที่จะสอนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพ ครูผู้สอนจะต้องจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมโดยการฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสำคัญ ความจำเป็นด้วยตนเองจากการทำกิจกรรมนั้น ซึ่งในที่สุดจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการและสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน

การพัฒนาทักษะแบบองค์รวม จึงถือเป็นจุดหมายสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตรงตามเจตนารมณ์ดังกล่าว เนื่องจากการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ใช้การเรียนรู้และการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ทั้งการพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ อันก่อให้เกิดความเป็นคนที่สมบูรณ์ ดังที่ สมพร พึ่งอุดม (2548 : 15) กล่าวว่า การศึกษาแบบองค์รวม คือ กระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมตัวเราเข้ากับโลก ความสัมพันธ์นี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย หรือ กายภาพ (Physical Body) ด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก (Mind) ตลอดจนด้านจิตวิญญาณ (Spiritual) ต้องเป็นการศึกษาที่ไม่ติดยึดกับเทคนิคหรือหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งอย่างตายตัว ครูต้องยอมรับศักยภาพที่แตกต่างของเด็กแต่ละคน จะต้องไม่ใช่มาตรฐานเดียวกัน ในการตัดสินใจเด็ก นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบองค์รวมยังต้องสอนให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ที่ตัวเด็กต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับทั้งโลกภายนอก และโลกภายในของตนเอง

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี จึงเป็นสาระการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อสนองเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1) ระบุว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การอาชีพ และเทคโนโลยี มาใช้ประโยชน์ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทยและสากล เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ การทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียง และมีความสุข กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี จึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความสำคัญ ธรรมชาติ ลักษณะเฉพาะ และวิสัยทัศน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังกล่าว จึงยืนยันได้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อพัฒนา

ทักษะแบบองค์รวมของผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมอย่างมาก เมื่อพิจารณารูปแบบ การพัฒนาทักษะแบบองค์รวมของผู้เรียนของนักวิชาการ ที่เสนอแนวคิดที่ผ่านมาก็พบว่า กระบวนการเรียนรู้โครงการ เป็นรูปแบบการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมที่มีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีพื้นฐาน มาจากแนวคิดทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ หรือการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ ที่ได้นำแนวคิดของทฤษฎี ของนักวิชาการอย่างหลากหลายมาใช้ประกอบกัน ในการพัฒนาบุคคลตามแต่ละขั้นของ กระบวนการ ดังที่ กิตติชัย สุทธิศิลป์ (2547 : 33-36) กล่าวถึงความหมายของโครงการว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบของกระบวนการวิจัยสำหรับผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยอาศัยทักษะกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะ การบูรณาการ ภายใต้การแนะนำ การให้คำปรึกษาของครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยเครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาค้นคว้านั้นบรรลุวัตถุประสงค์ มีเป้าหมายการเรียนรู้ ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิด การค้นคว้า การแสวงหาความรู้ และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับผู้อื่นๆ ประกอบกับ มาริษา วงศ์เงินยวง (2550 : 30) กล่าวว่า การสอนแบบโครงการ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ค้นหาความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองในด้านต่าง ๆ มาจากแนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง (Child Center) และการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยมีการศึกษาหลักการ และวิธี เกี่ยวกับโครงการที่เลือกศึกษาวิเคราะห์ วางแผนการทำงาน ลงมือทำงาน และปรับปรุงเพื่อให้ งานบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ ในกระบวนการเรียนการสอนได้ใช้ทักษะกระบวนการสอดแทรก คุณธรรมทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกปฏิบัติจริง เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วม มีครูเป็นผู้ชี้แนะให้คำปรึกษา

จะเห็นได้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบโครงการมีความสอดคล้องและเหมาะสม กับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีที่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี ทักษะทั้งส่วนบุคคลและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะการก่อให้เกิดทักษะ กระบวนการอันนำไปสู่การเกิดทักษะแบบองค์รวมของผู้เรียนในที่สุด กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนศึกษา วิเคราะห์ วางแผนการทำงาน ลงมือทำงาน และปรับปรุงเพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์แล้ว จะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะแบบองค์รวมใน 3 ด้าน คือ ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1) ระบุว่า สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพและ

การศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายของคุณภาพผู้เรียน ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ว่าให้เข้าใจการทำงานและปรับปรุงการทำงานแต่ละขั้นตอน มีทักษะการจัดการ ทักษะการทำงานร่วมกัน ทำงานอย่างเป็นระบบและมีความคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะนิสัยการทำงานที่ขยันอดทน รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีมารยาท และมีจิตสำนึกในการใช้น้ำ ไฟฟ้า อย่างประหยัดและคุ้มค่า

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การเรียนรู้แบบโครงงาน จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างแท้จริง เนื่องจากการเรียนรู้แบบโครงงานสามารถนำมาใช้ในการพัฒนานักเรียนให้ทำงานตามความถนัด ความสนใจของตนเอง และฝึกทักษะกระบวนการทำงานด้วยตนเอง หรือรวมกันทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงความสำคัญของการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ มีคุณภาพ เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังที่หลักสูตรต้องการนั้น ต้องพัฒนาผู้เรียนไปทุก ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน หรือการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีความสำคัญยิ่ง โดยที่ผู้สอนก็มีส่วนอย่างมากต่อการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูได้เล็งเห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จึงได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้วยโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ค้นพบความสามารถ และความถนัดของตนเอง หลังจากนั้น จึงนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวอยู่ภายใต้การให้กำลังใจ และคำแนะนำของครู เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข พร้อมกับได้รับผลการเรียนรู้ในรูปแบบของความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม รวมทั้งได้ผลงานและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ด้วยโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ E1/E2 =

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้วยโครงการ
  - 2.1 มีความรู้สูงกว่าสูงวก่อนได้รับการพัฒนา
  - 2.2 มีทักษะในระดับสูง (คะแนนทักษะไม่น้อยกว่าร้อยละ 80)
  - 2.3 มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับสูง (คะแนนคุณธรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80)
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้วยโครงการในระดับมาก ($\bar{X} \geq 2.34$)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ด้วยโครงการ เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย
  - 2.1 ผลการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.2 ผลการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.3 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีด้วยโครงการ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเขวา “รัฐประชาวิทยากร” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 20 คน
2. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ด้วยโครงการ เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ความรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.2 ทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

2.2.3 คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการเพื่อพัฒนาทักษะแบบ องค์รวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ครั้งนี้คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น สารและ ตัวชี้วัดที่เป็นจุดประสงค์หลักในการทดลอง เป็นสาระตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการงานอาชีพและ เทคโนโลยี สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิด สร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะ การแสวงหาความรู้มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยใน การทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตและ ครอบครัว

4. ขอบเขตทางด้านเวลา

ใช้เวลาในการทดลอง 20 ชั่วโมง ในช่วงเวลาเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ถึง มีนาคม

2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี หมายถึงเอกสารที่ผู้วิจัย จัดทำขึ้นเพื่อวางแผนการสอนในสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามสาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว มาตรฐาน ง 1.1 เพื่อพัฒนา ทักษะแบบองค์รวม โดยยึดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโครงการเป็นขั้นตอนในการจัด กระบวนการเรียนรู้ โดยแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้จะประกอบไปด้วยมาตรฐานการเรียนรู้

สาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ กระบวนการวัดผลและประเมินผล และกิจกรรมเสนอแนะ

2. การเรียนรู้แบบโครงงาน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อค้นหาคำตอบ โดยมีขั้นตอนของการเรียนรู้ตั้งแต่การวางแผนการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ผลผลิต และการประเมินผลงาน

3. ทักษะแบบองค์รวม หมายถึง คุณสมบัติของผู้เรียนต่อสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ในการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นที่มีความครอบคลุมใน 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งพิจารณาได้จากความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่แสดงออกได้ ดังนี้

1.3.1 ความรู้ หมายถึง การมีความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์วิธีการและขั้นตอน ในการทำปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น

1.3.2 ทักษะ หมายถึง พฤติกรรมของผู้เรียน ที่แสดงออกถึงทักษะในด้านการทำโครงงาน โดยประเมินการเตรียมงาน การเลือกวัสดุ การใช้เครื่องมือ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความตั้งใจขณะปฏิบัติงาน การส่งงานตรงตามกำหนด การเก็บอุปกรณ์ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านการปฏิบัติการผลิตปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น ประกอบด้วย การปฏิบัติโครงการ และการนำเสนอผลการปฏิบัติโครงการ

1.3.3 คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการทำปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่

1) ความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ทำงานด้วยความตั้งใจไม่ย่อท้อ มีพฤติกรรมที่ตรงไปตรงมา ไม่โกหก หรือทำในสิ่งที่ผู้อื่นไม่ชอบ

2) เห็นคุณค่าของพลังงาน และทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการทำงานที่ใช้พลังงาน ทรัพยากรในการทำงานอย่างประหยัด

3) รักการทำงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน

ทักษะแบบองค์รวมนี้สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดทักษะแบบองค์รวมในการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับปัญน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นที่มีลักษณะครอบคลุมคุณลักษณะและทักษะ 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในชุมชนบ้านเขาว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เกี่ยวกับการนำพืช หรือสัตว์ หรือขยะเปียก ที่เหลือจากการอุปโภค บริโภคในชีวิตประจำวันมาย่อยสลาย ในสภาพที่ไม่มีออกซิเจน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบำรุงและรักษาพืชผลทางการเกษตรในชุมชนบ้านเขาว

5. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง ผู้ที่เข้าศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเขาว “รัฐประชาวิทยากร” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554

6. ประสิทธิภาพ E1/E2 หมายถึง กระบวนการตรวจสอบเพื่อตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวม การสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นว่า สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และมีผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยค่าประสิทธิภาพ E1/E2 ที่ผู้วิจัยตั้งค่าเป้าหมาย $E1/E2 = 80/80$

6.1 E1 หมายถึง ค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เกิดจากการทำแบบฝึกหัดท้ายแผนการจัดการเรียนรู้ (ประสิทธิภาพด้านกระบวนการ)

6.2 E2 หมายถึง ค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนที่เกิดจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน (ประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์)

7. ความพึงพอใจ หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวม การสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ที่วัดได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมด้วยแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ด้วยโครงงาน จำนวน 10 ข้อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูในโรงเรียนบ้านเขาว “รัฐประชาวิทยากร” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ได้การแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี ด้วยโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สามารถพัฒนาทักษะแบบองค์รวม ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และคุณธรรมของผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเขวา “รัฐประชาวิทยากร” สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ได้รับการพัฒนาทักษะแบบ องค์รวม ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม

3. โรงเรียนบ้านเขวา “รัฐประชาวิทยากร” ได้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบโครงงานเพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมของนักเรียนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องอื่น ๆ ที่เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวม ของนักเรียน

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 และสถานศึกษา อื่น ๆ ได้ต้นแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะแบบองค์รวมด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปุ๋ยน้ำสกัดชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นที่โรงเรียนอื่น ๆ สามารถ นำไปใช้ในการพัฒนาทักษะแบบองค์รวมของนักเรียนได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY